

Å skape et uenighetsfellesskap

Historisk tidsskrift som debattforum

Creating a community of disagreement

Historisk tidsskrift as a debate forum

Jan Messel

Forsker ved Senter for profesjonsstudier ved Oslomet – storbyuniversitetet

Ph.d. 2010

jan.messel@oslomet.no

Hege Roll-Hansen

Førsteamanuensis i samfunnsfag ved Universitetet i Sørøst-Norge, Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap

Ph.d. 2012

hege.roll-hansen@usn.no

Hilde Gunn Slottemo

Professor i historie ved Nord universitet, Fakultet for lærerutdanning og kunst- og kulturfag

Dr.art. 2003

hilde.g.slottemo@nord.no

Sammendrag

I denne artikkelen studerer vi hvordan *Historisk tidsskrift* (HT) har fungert som debattforum for norske historikere, ut fra spørsmålet om diskusjon fungerer faglig sammenbindende, splittende og/eller grenseskapende. I tillegg til å vise utvikling over tid, går vi inn i tre vesentlige debatter fra de siste tiårene: marxismedebatten på 1970-tallet, debatten om kvinnehistorie tiåret etterpå og sannhetsdebatten rundt tusenårsskiftet. De har alle vært bindestreksovergripende og har angått hele historikerlauget, men de har også hatt en del forskjeller. Det gjelder særlig hvorvidt og hvordan de har forholdt seg til hendelser og diskusjoner utenfor academia, og i hvor stor grad de kan ses som generasjonsoppgjør. Debattene ble i stor grad ført av mannlige historikere fra Blindern, med unntak av kvinnehistoriedebatten. Men også den ble introdusert i tidsskriftets spalter av en etablert mannlig historiker. Dette kan tyde på at kvinner nærmest har vært fraværende i de konstituerende fagdebattene slik de har framstått i HT. Samtidig har den geografiske dimensjonen vært temmelig skjev. I den grad diskusjon har formet fellesskap og konstituert grenser, ble altså limet i lauget skapt av et relativt snevert miljø. Det var det som la premissene for å konstituere en opplevelse av «oss» gjennom en fagoffentlig debatt.

Nøkkelord

fagdebatt, historisk tidsskrift, historiografi

Abstract

In this article, we study how *Historisk tidsskrift* (Norwegian Journal of History – HT) has functioned as a debate forum for Norwegian historians on the basis of the question of whether the discussions function as academically unifying, divisive and/or create boundaries. In addition to showing developments over time, we analyse three signi-

ficant debates from recent decades: the Marxism debate in the 1970s, the debate on women's history a decade later, and the «truth debate» around the year 2000. They have all been comprehensive and have concerned the entire fellowship of historians, but they have also had some differences. This applies in particular to whether and how they have dealt with incidents and discussions outside academia and to what extent they can be seen as generational settlements.

The debates were largely led by male historians from the University of Oslo, with the exception of the debate on women's history. But that one too was introduced into the journal's columns by an established male historian. This may indicate that women have almost been absent in the constituent professional debates as they have appeared in HT. At the same time, the geographical dimension has been rather skewed. To the extent that discussion has formed community and constituted boundaries, the glue in the fellowship was formed by a relatively narrow professional environment. They laid the groundwork for constituting an experience of «us» through an academic public debate.

Keywords

subject discussion, historical journal, historiography

Innledning

Det er ikke uenigheter – ikke engang konflikt – som truer erfaringa av en felles verden, skriver antropologen Anders Johansen i *Samtalens tynne tråd* fra 2003. Det er heller mangelen på krysspeiling og engasjert utveksling.¹ Diskusjoner og dialog bidrar til å konstituere fellesskap. Det binder sammen. Debatt former felles erfaringer, fordi det skaper sammenbindende engasjement, oppmerksomhet og berøring. Den historiske debatten, ja faktisk også krangel og konflikt, binder altså historikere sammen i et fellesskap, ifølge denne tesen. Konfrontasjon skaper integrasjon.

Samtidig skaper debatter grenser, ved at de forteller hva som er godtatt og ikke, hvem som er innenfor, og hvem som er utenfor. Antropologen Marianne Gullestad mente i sin tid at grenser mellom «oss» og «de andre» ikke først og fremst etableres for å stenge noen ute. I stedet har utestengning og symbolske gjerder som funksjon at de samler det som er innenfor, og derigjennom beskytter og tar vare på sosial identitet. De på «innsiden» etableres som noe felles, annerledes og forskjellig fra de som er «utenfor».²

Med dette som utgangspunkt, skal vi her studere *Historisk tidsskrift* (HT) som debattarena. Hvordan har tidsskriftet fungert som et medium for historikerdebatt og dermed som en arena for å konstituere historikerfellesskap – ved siden av andre faglige bidrag, som artikler, seminarinnlegg og konferansebidrag? Vi ser på noen utviklingslinjer over tid, og vil i tillegg se spesielt på tre viktige diskusjoner fra de siste tiårene: marxismedebatten på 1970-tallet, kjønnshistoriedebatten tiåret etterpå og sannhetsdebatten rundt tusenårsskiftet.

Metodisk-teoretiske valg og forbehold

Vi er tre moderne tids historikere som har satt oss fore å finne ut hvorvidt og eventuelt hvordan HT har fungert som debattmedium. Det at vi alle tre jobber med nyere historie, legger selvfølgelig noen føringer. Det har hatt betydning for hva vi har sett etter, og det utvalget vi har gjort.

Det er ikke gitt hva som legges i begrepet «debatt», og hva vi dermed leter etter i tidsskriftets årganger. Mange vitenskapelige tekster kan forstås som «debattinnlegg» i en vid betydning av begrepet. Fagartikler og bøker inngår i en kontinuerlig vitenskapelig samtale,

1. Johansen 2003: 22 f.; Slottemo 2012. Se også Johansen 2019: 25.

2. Gullestad 1989: 119.

med ulike tolkninger av kildene og av fortida blant forskjellige fagfolk. En rekke fagtekster vil nettopp referere til de pågående diskusjonene innenfor et fagfelt, uten at de dermed kan forstås som «debattinnlegg». Denne typen vitenskapelige drøftinger har ikke vi tatt med; det ville vært å bruke et for vidt debatt-begrep. Men grensene her er ikke tydelige, eller med absolutte skiller og vanntette skott. Vi har derfor vært avhengige av å bruke skjønn.

En annen mulighet kunne vært å se på hvorvidt historikernes tekster i HT inngår i en form for «debatt», samtale eller diskusjon med verden utenfor historikerlauget. I én forstand inngår alltid det historikere skriver, i et mer eller mindre bevisst og reflektert forhold til et samfunn rundt oss i dag. Likevel: Hvis vi skulle valgt denne tilnærminga, ville vi måttet avgrense oss til bare å se på det som mer eksplisitt hadde forholdt seg til samfunnet rundt. Vi har imidlertid prioritert å studere de mer faginterne debattene, det vi si diskusjoner som ikke direkte og konkret debatterer med en offentlighet utenfor lauget. Det betyr selvfølgelig likevel ikke at de er uten sammenheng med eller ikke står i en relasjon til et større samfunn.

Vårt utgangspunkt i det følgende er at et debattinnlegg er rettet *mot noen*, det er et innlegg som ber om svar. Det er altså en tekst som forventer en form for respons, selv om den ikke nødvendigvis får det. Med dette som grunnlag har vi forsøkt å se på HT som debattforum, og da valgt å eksemplifisere våre tolkninger ved å studere noen diskusjoner mer inngående.

Vi har hatt begrenset mulighet for å gå i dybden på de enkelte debattene. Vi trøster oss imidlertid med Ottar Dahls formulering da han skulle oppsummere de første 100 årene av tidsskriftets historie: Også «en relativt overfladisk betraktning vil kunne gi viktig bidrag til forståelsen».³

Etter alle disse forbeholdene – hva kan vi si at vi har funnet?

Debatter i HT – ulike faser

Da *Historisk tidsskrift* ble etablert av Den norske historiske Forening i 1870, var det som et tidsskrift for «fremstillinger» av historisk vitenskap og det som var oppfattet som beslektede fagområder. Tidsskriftet inneholdt i hovedsak lange artikler – «avhandlinger» – ispedd såkalte «smaastykker», som ofte var korte kildeutdrag eller meldinger av ulikt slag. I 1901 ble rubrikken *Lit(t)eratur* innført i HT. Rubrikken ga plass for bokmeldinger. Disse åpnet nå og da for debatt, med gjensvar fra forfatteren. I de første årene av 1900-tallet fantes rubrikken sporadisk, men den ble etter hvert et fast innslag. Debatter som følge av bokmeldinger forekom også sporadisk.

Det kan synes som de eldste HT-artiklene i relativt liten grad var preget av faglig diskusjon. Det var ingen debattartikler i den forstand vi har valgt som avgrensning. I de lange artiklene fantes det likevel spor av polemikk rettet mot historiske arbeider som var publisert andre steder. Tidlig på 1900-tallet kan det virke som om polemikken ble noe mer rettet direkte mot artikler som tidligere hadde stått i HT. Da ga også tidsskriftet en sjelden gang plass til svar og gjensvar, i det som må kunne kalles en debatt. Et eksempel er debatten mellom skolebestyrer S.A. Sørensen og bibliotekar A. Kjær om hva som var det historiske Skiringssal, med til sammen fem innlegg i 1909-utgaven.

I hovedsak dreide denne polemikken seg om tolkning av historiske kilder, både hvor pålitelige de var, og hva de fortalte. Det gjaldt å finne fram til historiske fakta uavhengig av ståsted og teoretisk tilnærming – en felles måte å forstå kilden på.

3. Dahl 1970a: 9.

I siste halvdel av 1800-tallet, da den moderne historieskrivinga etablerte seg som vitenskapelig sjanger, utviklet det seg et skille mellom sakprosa og skjønnlitteratur.⁴ Det skjedde samtidig som et nytt, naturvitenskapelig orientert vitenskapssyn var på frammarsj. På samme tid vokste historiefaget fram som fagdisiplin. I prosessen mot vitenskapeliggjøring av historiefaget synes en tung, empirisk tradisjon å ha stått sterkt. Med et vitenskapssyn utfordret og inspirert av den naturvitenskapelige positivismen ble historikerens oppgave å benytte kildekritikken som et verktøy for å avdekke historiske kjensgjerninger – som ble sett på som byggesteiner i historien. Den historiske framstillinga var en tekst som formidlet disse kjensgjerningene. Oppmerksomheten var i mindre grad rettet mot hvordan formen og fortellinga tilførte de historiske kjensgjerningene noe nytt, ifølge Svein Atle Skålevåg.⁵ Det kan ha gjort at historikerne la sterk vekt på det *historiske faktum* og var opptatt av den kritiske undersøkinga av kildene. Det som fantes av debatt og polemikk i HTs artikler, synes nettopp å være rettet mot kildene og tolkninga av dem.

Samtidig kunne artiklene ha klare ideologiske overtoner, slik for eksempel Ernst Sars brukte historieskrivingen som en ideologisk ressurs for Venstre-opposisjonen. Innenfor det norske historiefaget var det i siste fjerdedel av 1800-tallet dermed en spenning mellom konservative historikere med stor vekt på empiriske funn og radikale kolleger som la større vekt på en syntetiserende forståelse og framstilling. Begge grupperingene bygde likevel, slik Ottar Dahl påpeker, «på et felles grunnlag i kilder og ‘elementære data’».⁶

Det er altså klare unntak fra hovedtrenden. Enkelte av de lange artiklene var uten tvil polemiske og tok opp debattemaer innenfor historiefaget. Ottar Dahl har vist hvordan nye generasjoner hevdet seg gjennom artikler i HT der de formulerte innlegg som tok opp eller skapte sentrale debatter i det norske historiefaget. Videre omhandlet de historiske debattene ifølge Dahl de store sammenhengene i norsk historie, der de konservative påpekte kontinuiteten med embetsmannskulturen, mens Sars betonte forbindelsene til bondesamfunnet.⁷ Historikerne hadde altså også sine samfunnsmessige interesser og verdier.

Seips initiativ etter krigen – utnevnt redaktør

Også Koht, Schreiner og Bergsgård var aktive bidragsytere til å gjøre HT til debattorgan.⁸ I en særstilling står likevel Seips artikkel «Problemer og metode i norsk middelalderforskning» fra 1940. Det var riktignok en oppsummering av en langvarig debatt om marxistisk historieoppfatning, men i Seips artikkel gjøres selve debatten til hovedsak. Det representerte noe nytt.⁹

Seip var også den som etter andre verdenskrig etterlyste mer debatt:

Det er klart at under slike forhold [et lite historikermiljø i et lite land], hvor en vitenskapelig diskusjon sjelden kan holdes i gang gjennom stadig fornyede granskninger av flere forskere, er en omfattende og inntrengende anmeldervirksomhet den eneste mulighet vi har for en kritisk prøving av fremlagte resultater, slik det er nødvendig for forskningens egen trivsel, – og den eneste mulighet for å gi den historisk interesserte almenhet midler til å gjøre seg opp en mening

4. Sandmo 2009.

5. Skålevåg 2012: 172.

6. Dahl 1970b: 113.

7. Dahl 1970a.

8. Dahl 1970a.

9. Seip 1940. Se også Dahl 1970a: 16.

om et historisk arbeides vitenskapelige gehalt. Jeg sier ikke noe nytt når jeg sier at det er et meget sterkt og meget utbredt ønske at Historisk Tidsskrift skal gi oss det vi trenger, og som vi i dette land – til ubotelig skade – aldri har hatt.¹⁰

For Seip var altså anmeldelser en måte å erstatte eller supplere en faglig debatt på. Faganmeldelser var ingen motsetning til diskusjoner. Anmeldervirksomhet var ikke sett som en måte å dempe fagdebatter på, men tvert imot: en forutsetning for dem. Da Seip etterlyste anmeldelser, etterlyste han samtidig en vitenskapelig diskusjon. Og i dette var det ingen motsetning mellom fagdiskusjon og en orientering mot et allment publikum.

Et par år etter satte Den norske historiske Forening ned et utvalg for å se på mulige endringer av tidsskriftets innretning. Etter dette var ikke lenger formannen i foreningen automatisk redaktør. Redaktøren ble i stedet valgt på årsmøtet og fikk også et honorar for arbeidet. I tillegg ble det oppnevnt et redaksjonsutvalg. Fra midten av 1960-tallet fikk Historisk tidsskrift en egen redaksjonssekretær.

HT utviklet seg sakte i retning av det debattorganet Seip hadde tatt til orde for – og han var selv aktiv og drivende som debattant. I de fleste diskusjonene som pågikk – om jus og politikk, om historiefagets samfunnsoppgave, om agrarhistorie, ødegårdsforskning og gyl-digheten av retrospektiv metode i historisk vitenskap – var Seip en av de sentrale. Utover det fortsatte HT med sporadiske debatter om bokmeldinger og ofte disputasinlegg med tilsvaer. I tillegg var det enkelte større, diskuterende artikler, og også under rubrikken *Aktstykker og mindre studier* var det tilløp til debatt. Ottar Dahl kunne derfor i 1970 slå fast at «aktuell forskningsdebatt har et naturlig forum i tidsskriftet».¹¹

Det var imidlertid først i 1985 at enkelte av tekstene i *Historisk tidsskrift* ble utskilt og plassert under overskrifta «Debatt». Slik skjedde det en viss «institusjonalisering» av de faglige diskusjonene. Dette kan ses som en anerkjennelse av debattens betydning for faget, og dermed som et forsøk på å løfte diskusjonene fram. Det kan imidlertid også ses omvendt: som et ønske om å markere avstand og forskjell mellom historiefaget som vitenskap og som debatt. På bakgrunn av de små og gjentakende dryppene med etterlysning av fagdebatt i HT tolker vi det på den første måten.

Tidligere, fra de første utgivelsene, hadde en del tekster blitt trukket ut og rubrisert under tittelen «Småstykker». Disse tekstene ser imidlertid ikke ut til å ha vært særlig polemiske eller diskuterende i formen. De var heller kjennetegnet av kortere lengde enn de øvrige artiklene.

Nye redaktører og et vitalt debattklima på 1970-tallet

Men storhetstida for faglige diskusjoner i HT inntraff lenge før debattene ble institusjonalisert og gitt en egen merkelapp i 1985. 1970-tallet ble et høydepunkt for HT som en fagoffentlig debattarena. Redaktørskiftet i 1971/72 innebar et markert taktskifte. De nye redaktørene Francis Sejersted og Sivert Langholm var de første som kom med en programerklæring for tidsskriftet. Flere omlegginger ble gjort. Rubrikken *Aktstykker og mindre studier* ble fjernet. Under rubrikken *Mindre artikler* var fullt opp av replikker og tilsvaer. Tematisk spente de over et bredt felt som strakte seg fra toskipede kirker i Oslo, dannelsen av Bondepartiet og historisk materialisme – for å nevne noen eksempler. Samtidig sto mange av de større artiklene i åpen debatt og polemikk med hverandre. Også temanumre, som nå ble mer vanlig, ble brukt

10. Seip 1951: 514.

11. Dahl 1970a: 9.

til å vise fram debatt og uenigheter. I tillegg til de ordinære artiklene ble opposisjonsinnlegg til disputaser publisert og inngikk i tidsskriftet på linje med andre former for meningsutveksling.

Særlig synes 1974 å ha vært et gullår for HT som fagoffentlig debattarena. Så godt som alle artiklene sto i debatt med hverandre. Flere av hovedartiklene var preget av åpen polemikk. Én av dem var Knut Bergslands artikkel om samisk historie, som var et innlegg mot Jørn Sandnes, som igjen svarte i et senere nummer. Kåre Lunden hadde en artikkel med merknader til antropolog Jan Brøgger om synet på profesjonell handelsvirksomhet i det førindustrielle samfunnet, et svar på Brøggers anmeldelse av Lundens bok i et tidligere nummer. Og, som et tredje eksempel, hadde Francis Sejersted, Øystein Hveding og Åsmund Egge diskuterte innlegg om paripolitikken med utgangspunkt Hvedings anmeldelse av Sejersteds bok i et HT-nummer året før.

Det er nærliggende å se denne utviklingen i sammenheng med framveksten av en ny generasjon historikere og en allmenn politisk radikaliserings av det akademiske miljøet. Studentopprør preget de norske universitetene, også de historiske instituttene. Den nye HT-redaksjonens programerklæring om å stimulere til debatt i tidsskriftspaltene kan kanskje sees på bakgrunn av det? Ottar Dahl hadde noen år tidligere forutsett at en ny generasjon historikere ville vise seg fram. Han antok den ville reagere på den rådende empirismen og søke større sammenhenger med vekt på internasjonale spørsmål, økonomisk og sosial historie og med en ny orientering i retning av marxistisk tenkning.¹² Ikke minst det siste skulle gi en av 1970-tallets dominerende debatter i HT.

I 1973 ble den nye redaksjonen sitt ønske om flere debattinnlegg fulgt opp med publisering av flere innlegg fra Den nordiske historiske metodekonferanse, som året før hadde tatt opp temaet «marxisme». Noen faglige diskusjoner får en paradigmatisk funksjon. Dette var en debatt av den typen.

De nordiske metodekonferansene hadde pågått årlig siden 1966. Da konferansens innhold ble tatt inn i HT på begynnelsen av 1970-tallet, var målet todelt: Det skulle *både* gi et umiddelbart inntrykk av hva som foregikk på disse konferansene, og føre debattene videre fra konferansesalene. Innleggene som var valgt ut, var av Benito Scocozza, Jon Elster og Knut Helle, og de handlet alle om marxisme og historieforskning.

Marxisme og historie hadde også vært utgangspunkt for et forskerseminar på Blindern våren 1972, arrangert av Ottar Dahl og Jon Elster. Lundens innlegg på dette seminaret og Lars Ivar Hansens senere svar, drev debatten videre i skriftlig, publisert form. Begge disse møtestedene – både forskerseminaret og metodekonferansen – hadde altså tatt den historiske materialismens muligheter og problemer opp til debatt. Det var startskuddet på en langvarig diskusjon. Særlig viktig var spørsmålet om hvorvidt materialismen skulle forstås som en teori som måtte underkastes empirisk gransking for å si noe om dens sannhetsverdi.

Fagdebatten ble i samtida forklart med samfunnsmessige forhold, nemlig «det almene opsving i klassekampen, som vi har været vidne til i Vesteuropa», som den danske, kommunistiske historikeren Benito Scocozza formulerte det. Blant deltakere i tidas venstreradikale ungdomsopprør ble universitetene kritisert for å være sentre for borgerlig lærdom og for å utdanne kapitalismens administratorer.¹³ Scocozza hevdet at «marxismen [...] kræver historikerens erkendelse af sig selv som en del af en samfundsmæssig sammenhæng».¹⁴ Slik var

12. Dahl 1970a: 18.

13. Scocozza i Scocozza, Elster & Helle 1972: 428.

14. Scocozza i Scocozza mfl. 1972: 429.

dette en insistering på at historikere ikke bare – eller først og fremst – skulle se på seg selv som et faglig kollektiv, men at de var forpliktet overfor en større, samfunnsmessig sammenheng. Historikernes oppmerksomhet – og kanskje også lojalitet – skulle være rettet mot den. Formulert med Scocozzas ord het det at «der blæste en vind af politik ind» som gjorde at fagets «relation til virkeligheden» og «spørsmålet om historikerens funktion i samfundet» ble aktuelt.¹⁵

Knut Helle var en av dem som svarte. Han mente at den pågående debatten var preget av en generasjonsdimensjon, der yngre, marxistisk pregede forskere forsøkte å markere sin egenart og finne en forskeridentitet som kunne «gjøres dialektisk gjeldende» overfor eldre forskning. I tillegg var den en konfrontasjon mellom nymarxisme og tradisjonell empiri, mellom «praktisk arbeidende historikere» og det de oppfattet som «virkelighetsfremmed og lite nyttig teoretisk flisespikkeri». Ifølge Helle var ikke marxistisk orientert forskning nødvendigvis uforenlig med tradisjonell historieforskning. Problemet oppsto først hvis samfunnsengasjement og politisk praksis ble overordnet empirisk prøving av forskningsresultatene.¹⁶ Dette sluttet Kåre Lunden seg til, som i en artikkel om sosiale endringer i middelalderen studerte hvorvidt en materialistisk historieoppfatning holdt mål i møte med empiriske undersøkelser – og konkluderte med et *nei*.¹⁷ Med utgangspunkt i den samme empirien, mente imidlertid Lars Ivar Hansen å påvise at Lunden tok feil. Grundig kartlegging og konkret analyse av konkret virkelighet i et historisk hendelsesforløp svekket ikke marxismen som teori, men viste dens kompleksitet.¹⁸ Det som samlet historikere, var altså empirien.

Diskusjonen om marxistisk teori og konkret empirisk arbeid rørte altså ved noe av grunnlaget for historiefaget. Spissformulert handlet dette om hvor historikernes lojalitet skulle ligge: i kildene og den historiske metoden eller i samfunnet rundt og dets utfordringer? Det viser et særtrekk ved historie som fag: dets åpenhet mot «samfunnet rundt» og mot andre fag. Mange historikere hadde en ambisjon om å delta i en bredere offentlig samtale. HT var dessuten et tidsskrift hvor også forskere fra andre fag kunne publisere: medisinere om pest og lopper, statsvitere og sosiologer om makt, jurister om rettsforståelse. Nestoren Seip diskuterte mer med ikke-historikere enn med historikere. Denne samfunnsorienteringen var ikke et problem; tvert imot – den var et sterkt element i historiefagets legitimitet. Men den nye samfunnsengasjerte marxismen utfordret den empiriske orienteringen som preget 1950-tallsgenerasjonen. Den kritiske empirismen hadde i sin tid blitt formet med en brodd mot Venstre-tradisjonen og en skjematisk marxisme.¹⁹ Det som derimot *kunne* framstå som et problem for en del historikere, kanskje særlig i den eldre garde, var frykten for at en samfunnsorientering ville svekke det empiriske, historiske arbeidet. Slik sett kan den nye marxisme-debatten ses som en metadebatt om historiefagets orientering og berettigelse. Åpenheten utover gjorde en indre grensedraining viktig.

Det er kanskje ikke så overraskende at det var innenfor middelalderforskningen materialismedebatten tydeligst ble koblet til konkrete faglige spørsmål og fortolkninger. For middelalderhistorikerne hadde marxismens historieforståelse vært det viktigste oriente-

15. Scocozza i Scocozza mfl. 1972: 431.

16. Helle i Scocozza mfl.: 434-436.

17. Lunden 1973.

18. Hansen 1974: 288 ff. Se også Egge 1974 og Lunden 1974.

19. Dahl 1970a: 17. Dahl bruker selv ikke kritisk empirisme som et fellesbegrep for generasjonens historiesyn, og Fredrik Thue har hevdet at «modernisme» er et mer treffende begrep om særlig Seips historieforståelse, se Thue 2016.

ringspunktet siden mellomkrigstida. Seips epokegjørende artikkel i et HT-nummer i 1940 var et oppgjør med den marxistiske tradisjonen, og fagfeltet hadde generelt vært mer innrettet mot teoretisk debatt. Dette var tydelig i agrarhistorien, i diskusjoner om retrospeksjon som metode, og i debatter om kongens makt, samt forholdet mellom kirke og konge og mellom kongen og aristokratiet.

1970-tallet ble avsluttet med innledningen til en debatt som skulle vare ut i det neste tiåret. I forbindelse med sitt arbeid med 1800-tallets norgeshistorie for Cappelen lanserte Francis Sejersted sin tolkning av 1800-tallets embetsmannsstat også som en rettsstat. Han hadde i lang tid arbeidet med spørsmålet blant annet gjennom presentasjoner på forskerseminarer. I 1978 publiserte han «Rettsstaten og den selvdestruerende makt» i boka *Om staten*, redigert av Rune Slagstad.²⁰ I 1979 kom artikkelen «Demokrati og rettsstat» i *Historisk tidsskrift*.²¹ Debatten disse artiklene avfødte, er grundig behandlet en rekke steder, og vi skal ikke gå inn på detaljene her. Sejersted fikk svar i HT, blant annet av Per Maurseth og Petter Ørebech, med tilhørende gjensvar.²² Et trekk ved diskusjonen var likevel at den i stor grad også ble ført utenfor HT. Det er bemerkelsesverdig at Jens Arup Seip valgte å polemisere mot Francis Sejersteds synspunkter i andre fora. Her bedrev også Seip det man i aller høyeste grad kan kalle et grensarbeid, blant annet gjennom karakteristikker av Sejersteds teorier som «ikke akseptable» og «eventyr for barn».²³ Debatten i HT var derimot uten denne typen karakteristikker. Sejersted samlet for øvrig sine innlegg sammen med andre beslektede arbeider i boka *Demokrati og rettsstat*.

For Sejersted førte rettsstatsdebatten fram mot HT-artikkelen «Norsk historisk forskning ved inngangen til 1990-årene».²⁴ Den var et oppgjør med en metodologisk individualisme og tok til orde for større synteseambisjoner i historiefaget. På et vis pekte denne artikkelen fram mot den språklige vendingen i historiefaget som senere ble et større debatttema i HT. Det kommer vi tilbake til.

1980-tallet – en nedgangstid for debattene?

Det kan virke som om debattpreget ble noe mindre utover på 1980-tallet. Nye redaktører hadde kommet til uten noen nye publiserte programerklæringer. Redaktørskiftet i 1976 var likevel viktig. Da ble redaksjonen for første gang lagt utenfor Oslo. De Bergen-baserte historikerne Leiv Mjeldheim, Ståle Dyrvik og Edgar Hovland tok over oppgaven.

Da redaksjonen i 1985 igjen flyttet tilbake til Oslo, presenterte den nye redaksjonen sine tanker om hvordan den tenkte å forme tidsskriftet videre. Ole Kristian Grimnes, Håkon Hovstad og den første kvinnen blant redaktørene, Sølvi Sogner, varslet om en betydelig ansiktsløftning og endring av rubrikkene. Ifølge dem hadde det historiske fagmiljøet «uttrykt interesse for at tidsskriftet, som vårt fremste forum for historisk debatt, i større grad tar opp fagets rolle i samfunnet».²⁵ Nye rubrikker som *Debatt* og *Om historiefaget* ble introdusert, den siste med en artikkel av Berge Furre om humaniora i krise og et historiefag i vansker. Året etter ble også *Forskningsoversikt* og *Doktordisputaser* lansert som rubrikker.

20. Sejersted 1978.

21. Sejersted 1979.

22. Maurseth 1981; Sejersted 1981; Ørebech 1982.

23. Seip 1980: 49–50.

24. Sejersted 1989.

25. Redaksjonen 1985.

Kvinnehistorie – grenseoppgang og inkludering

Nettopp under rubrikken *Om historiefaget* tok redaksjonen i 1985 inn et innlegg om kvinnehistorie av Ottar Dahl.²⁶ Da hadde Grethe Authén Blom alt i 1974 gjengitt ropet om «mere kvinnehistorie!»²⁷ Omtrent samtidig var kvinnehistorie blitt et særerme ved universitetene. I 1975 arrangerte Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF) en konferanse om kvinneaspekter i humanistisk forskning, der Ida Blom redegjorde for kvinnehistorisk forskning, en forskning som foreløpig i all hovedsak ble utført av hovedfagsstudenter. Videre hadde det i flere år vært arrangert seminarer i kvinnehistorie for grunnfagsstudenter ved UiO, det samme var gjort i Bergen.²⁸ I 1977 utga Ida Blom og Gro Hagemann antologien *Kvinner selv ... Sju bidrag til kvinnehistorie*, for øvrig anmeldt av Jorunn Bjørgum i HT 1980. I antologiens innledende kapittel skriver Ida Blom at kvinnehistorie ikke synes å ha særlige problemer med «å slå gjennom i et mannsdominert forskningsmiljø». Men hun påpekte også at kvinnehistorien kunne møte en «ubevisst tilsidesettelse».²⁹ Antologien besto ellers av artikler med utgangspunkt i kvinnehistoriske hovedfagsoppgaver.

Det skulle likevel altså gå nærmere et tiår fram til HT grep fatt i kvinnehistorien som debatttema. Bidraget fra Ottar Dahl var et innlegg han hadde holdt på et seminar om kvinneforskning ved UiO i mai samme år. Han innledet med et forsøk på å innramme hva historie var. Det handlet ifølge Dahl om samhandling innenfor rammen av samfunnet, der analyser av kausale og intensjonale sammenhenger og prosesser innenfor grupper eller samfunnet som helhet sto sentralt. Ottar Dahl brukte deretter mye plass på å redegjøre for hvilken vei han mener «kvinnehistorie» hadde tatt og burde ta. Han påpekte at kvinnehistorie til nå delvis hadde vært kjennetegnet av «løst og fast om kvinner» og tendert til å være moralsk-politisk begrunnet. Videre hevdet han at kvinnehistorien ikke burde utvikles til en egen disiplin; til det manglet forskningsfeltet en tilstrekkelig teoretisk sammenheng. Han hilste derimot velkommen studier der kjønn var en variabel i historiske sammenhenger, og der dette ble integrert i analyser av maktforhold. «Forsåvidt som man vil sette kjønn særlig i fokus», ville det ifølge Dahl være særlig fruktbart å innordne dette under familiehistorie og demografi som overordnede fagdisipliner.

Han fikk svar både av den svenske historikeren Eva Österberg og Ida Blom i neste nummer av tidsskriftet. Österberg opponerte mot Dahls forståelse av hva historie var, og mente at den i langt større grad måtte åpne seg for det marginaliserte og det uventede.³⁰ Ida Blom, som hadde vært helt sentral i å utvikle det kvinnehistoriske feltet i Norge, skrev i sitt svar at Dahl for en stor del sprengte åpne dører, og at meningsutvekslingen hadde vært mer fruktbar hvis den i større grad var basert på kjennskap til kvinnehistorisk forskning. Hun gikk gjennom utviklingen av internasjonal og norsk kvinnehistorie og viste at Dahls forventninger om en mer systematisk bruk av kjønn som variabel samt analyser som integrerer kjønnsperspektivet i strukturelle makt- og avhengighetsforhold, var innfridd. Dahls innlegg viste at kommunikasjonen mellom det kvinnehistoriske miljøet og det øvrige historikermiljøet var for dårlig. Andre enn kvinnehistorikere burde nå i mye større grad innlemme kvinneaspektet i sin forskning, var Bloms konklusjon.³¹

26. Dahl 1985.

27. Blom 1974: 202.

28. Blom 1976: 125–126. Gro Hagemann hadde på samme konferanse et innlegg om kildesituasjonen innen kvinnehistorie.

29. Blom 1977: 20.

30. Österberg 1985.

31. Blom 1985.

Dahl fortsatte diskusjonen og framholdt at hans artikkel var rettet mot «kvinnehistorie» som begrep og program og ikke mot den konkrete forskningen, som han fant langt mer interessant og fruktbar enn programmet skulle tilsi. Han konkluderte likevel med at kvinner som sosial kategori var preget av større ulikhet enn likhet, uten reell kollektiv samhörighet og med få felles interesser. Kjønnsvariabelen hadde dermed en svak kollektiv forklaringskraft og burde avvises som grunnlag for en egen forskningsdisiplin.³²

Denne runden av debatten ble avsluttet med et innlegg av Gro Hagemann der hun streket opp den teoretiske utviklingen innenfor kjønns historie og påviste at denne hadde stor sprengkraft også innenfor historiefaget rent generelt. Selv om Hagemann var skeptisk til den fragmenteringen som lå i en stadig oppdeling av historiefaget, fant hun ingen grunn til å behandle det kvinnehistoriske feltet annerledes enn en rekke allerede eksisterende deldisipliner. Ikke minst ville det kunne få forskningspolitiske og økonomiske konsekvenser der kvinnehistorien kunne bli en taper.³³

For oss i dag er det bemerkelsesverdig at debatten om kvinnehistorie kom så sent til *Historisk tidsskrift*, og at den ikke allerede fant veien til tidsskriftets spalter i de debattglade 1970-årene. Da den først kom, ble den introdusert gjennom et innlegg som var sterkt kritisk til kvinnehistorie som begrep og mulig deldisiplin. Ottar Dahl var ingen hvem som helst i historiefaget. Gjennom sin klare og grundige analytiske tilnærming hadde han for flere generasjoner historiestudenter definert historiefagets metoder og teori. Da han i HT-artikkelen om kvinnehistorie startet med å avgrense historiefaget, trådte han fram som en autoritativ portvokter og grensesetter. Kvinnehistorien kunne bare komme innenfor grensestolpene på visse vilkår, mente han. På den annen side åpnet artikkelen for en debatt som Dahl ganske sikkert ikke så som uønsket, og som nettopp trakk det kvinnehistoriske feltet tettere inn i det større fellesskapet. Gro Hagemann innledet sitt svar til Dahl med at hun satte pris på innspillet. Det hadde gitt stimulans til en gjennomtenkning av premisene for kvinnehistorien og inspirert til å utvikle feltet videre. Slik sett var denne noe sene debatten både grensemarkerende, inkluderende og utviklende for kvinnehistorien som fagfelt og for historiefaget som helhet.

Da *Historisk tidsskrift* introduserte denne debatten, var kvinnehistorie som forskningsfelt i endring. Den tidligere kvinnehistorien, både forstått som et synliggjøringsprosjekt og som en utvidelse av sosialhistorien, var i økende grad blitt supplert av en *kjønns historie*. Men der Dahl tok til orde for kjønn som en variabel, stilte den nye kjønns historien spørsmål om hvordan og på hvilken måte kjønns kategorier var blitt til, og hvilken mening de ga. Inspirasjonen fra postmodernismen var tydelig, og kjønns historie skulle bli en åpner for det som senere ble omtalt som den språklige vendingen i historiefaget. Da *Historisk tidsskrift* fire år senere, i 1990, hadde et eget temanummer om kvinnehistorie, var disse nye tendensene tydelige, men langt fra dominerende.

I årene som fulgte, inneholdt hvert nummer av tidsskriftet flere debattartikler, og også enkelte disputasinlegg ble trykket. Da redaksjonen gikk av i 1992, stilte den spørsmål om den hadde lyktes i å gjøre tidsskriftet til et sentralt forum for norsk historisk forskning og debatt. De konkluderte med at den teoretiske debatten var styrket, men ikke så mye som ønskelig. Interessant nok pekte den avgående redaksjonen på økt konkurranse fra andre blader og tidsskrifter om stoffet: «almenkulturelle publikasjoner» stakk ofte av med stoff som satte historie og historieforskning i en større samfunnsmessig sammenheng, samtidig

32. Dahl 1986.

33. Hagemann 1986.

som avisene tok anmeldelsene av arbeider med bred interesse. Det er uklart om de mente at det skjedde med debattstoffet.³⁴

Et samlet historikerfag

I 1990 samlet historikerorganisasjonene seg i HIFO. Formålsparagrafen for *Historisk tidsskrift* ble nå endret til «tidsskrift for vitenskapsfaget historie». Redaksjonen skulle gå på omgang mellom de ulike historiske instituttene. Som en konsekvens av det ble den nye redaksjonen i 1992 lagt til Trondheim og ble for første gang liggende utenfor aksene Oslo–Bergen. I redaksjonen satt Steinar Imsen, Per Fuglum, Kari Melby og Gudmund Stang. Redaksjonen kunne ikke love å fortsette skikken med opposisjonsinnlegg fra disputaser; det ville sprengte sidetallsbegrensingene.³⁵ Dette var en tid da historiefaget hadde vokst som fagfelt, med et stadig økende antall studenter, stipendiater og vitenskapelig ansatte. Det var blitt mye mer mangfoldig, og med en større bredde i teoretiske perspektiver.³⁶

Tidsskriftet som debattforum ble ikke tatt opp i programerklæringen i 1992.³⁷ Fremdeles var det en god del debattstoff, men kanskje noe mindre enn tidligere. Men det er samtidig mye debattpreg på artiklene. Da denne redaksjonen gikk av etter fem år, kunne den oppsummere med en god stofftilgang og at en rekke artikler var blitt refusert.³⁸

Ny storhetstid for HT som debattforum fra slutten av 1990-tallet

I 1997 tok Tromsø over redaksjonsjobben med Einar Niemi som hovedredaktør. Den nye redaksjonen framholdt at det ikke var noen grunn til store endringer. HT var et solid faglig forum for norsk historisk forskning. «Likeså vil vi, selvsagt, gi spalteplass til fagdebatt.» Fagdebatt var altså blitt en selvsagt del av tidsskriftet.³⁹ Denne redaksjonen innførte også et forord til hver utgave, noe som tidligere bare hadde forekommet rent sporadisk. Her ble artiklene presentert og debattaspektet ofte understreket. Artiklene stimulerte til debatt, de inneholdt «oppgjør med rådende oppfatninger», de var tolkninger, de tok opp «et gammelt og sentralt debatttema» og så videre. En systematisk trykking av disputasinnlegg kunne derimot ikke redaksjonen stå inne for. «Det ville også være urimelig å fylle et allmennhistorisk tidsskrift med denne typen stoff.» Redaksjonen understreket i stedet at den ville stå fritt i vurderingen av hva som skulle trykkes, men at den innenfor debattene ville legge vekt på at tilsvarene kom raskt inn.⁴⁰

Årene som fulgte, representerte et nytt høydepunkt for *Historisk tidsskrift* som faglig debattforum. Mange av artiklene var debattorienterte, debattseksjonen var levende, og i temanumre var faglig uenighet et vesentlig element. Innlegg fra seminarer med viktige faglige diskusjoner ble trykket. Da redaksjonen skulle lage et engelskspråklig nummer for å presentere tidsskriftet for et internasjonalt publikum i forbindelse med Den 19. internasjonale historikerkongressen i Oslo i 2000, var debattinnleggene noe av det første som kom på

34. Redaksjonen 1992a.

35. Redaksjonen 1992b.

36. Ryymin, Andresen, Heiret & Melve 2019.

37. Redaksjonen 1992b.

38. Fuglum, Imsen & Stang 1997.

39. Niemi 1997.

40. Niemi 1999.

plass.⁴¹ Det er liten tvil om at redaksjonen i denne perioden prioriterte den faglige debatten. Samtidig var diskusjonene også levende i historikermiljøet. Redaksjonen hadde med andre ord mye å ta av.

Når en skal skrive om debatter i HT, er det umulig å komme utenom den såkalte «sannhetsdebatten» i årene 1998–2001. Diskusjonen var blant de største de siste tiårene, og er også blitt skrevet om og reflektert rundt i andre fora, som *HiFO-nytt* og *Fortid*.⁴²

Utgangspunktet var Erling Sandmos doktoravhandling *Slagsbrødre* fra 1998.⁴³ Debatten startet med Steinar Imsens opposisjonsinnlegg, skrevet på grunnlag av hans rolle som medlem av Sandmos bedømmelseskomité til doktordisputasen.⁴⁴ Den fortsatte så med innlegg av Ottar Dahl, Knut Kjeldstadli, Kåre Tønnesson, Tor Egil Førland og Sandmo selv.⁴⁵ Diskusjonen dreide seg om mulige gevinster av «den nye kulturhistoria» og de post-modernistiske strømningene i historiefaget. Sandmo hadde allerede markert seg som en ivrig forsvarer av de kulturhistoriske perspektivene som særlig var blitt gjort kjent gjennom Lynn Hunts artikkelsamling *The New Cultural History* fra 1989.⁴⁶

Debatten er i ettertid blitt stående som «sannhetsdebatten», og er også gitt oppmerksomhet utenfor den historiske fagoffentligheten. På en måte kan denne debatten ses som den språklige vendinga i tilspisset form.

Det er flere ting å merke seg ved denne diskusjonen. For det første var det bare menn som deltok. I den forstand var den typisk. Den avtroppende HT-redaksjonen opplyste i starten av 2002 at hele 81 prosent av debattinnleggene i deres femårsperiode var skrevet av menn. Dette var omtrent på linje med bokmeldingene (83 prosent mot 17 prosent), men atskillig mer skjevfordelt enn artikkelstoffet, hvor kjønnsfordelinga var 69 prosent menn og 31 prosent kvinner.⁴⁷ I den grad debattstoffet bidro til å forme en historiefaglig fagoffentlighet, fastslo den samtidig at dette var en mannlig arena.

En kjønnkritikk av «sannhetsdebatten» ble reist i et annet forum, nemlig *HiFO-nytt*. Den startet med et innlegg av daværende leder av HiFO, Ellen Schrupf, som mente at historikerens debattkultur var krass, aggressiv og lite fruktbar.⁴⁸ Den var ofte et uttrykk for en «mannjevning», der mannlige historikere sto for den sinte formen. Dette medførte flere innlegg om hvorvidt historiedebattene virkelig var aggressive, og om det i så fall kunne være både viktig og nødvendig.⁴⁹ Til tross for at disse innleggene ikke var publisert i HT, er de relevante i denne sammenhengen. Et felles premiss i dem synes å være en enighet om at kvinner hadde en mildere debattform enn menn, men det var uenighet om hvorvidt det var faglig heldig eller ikke.

Til tross for den skjeve kjønnsprofilen og for kritikken mot fagets (maskuline) debattstil – fungerte likevel denne diskusjonen integrerende og internt fellesskapsformende? Det er fristende å svare ja. Dette var en tid med mye oppmerksomhet på fagets fragmentering, på framveksten av bindestreksdisipliner og på svekkelsen av samlende og integrerende arenaer. Mens HT-debatten var en faglig diskusjon om hvilke metodiske og teoretiske posi-

41. *Historisk tidsskrift* 2000, nr. 2.

42. Se f.eks. Førland 2019; Sandmo 2019.

43. Sandmo 1998.

44. Imsen 1998.

45. Dahl 1999; Kjeldstadli 1999; Tønnesson 2000; Tønnesson 2001; Førland 2000a, 2000b; Sandmo 1999a, 1999b, 2000, 2001.

46. Hunt 1989.

47. *Historisk tidsskrift* 2002, nr. 1.

48. Schrupf 1999. Se også Hagemann 2019.

49. Lunden 1999; Østberg 1999; Iddeng & Jølstad 2000.

sjoner som skulle være mulige i faget, var metadebatten i *HiFO-nytt* i større grad en forhandling om normene for denne uenigheten. Kjennetegnet ved begge diskusjonene er at de fortsatt hadde enighet som mål. Debattene kan ses som famlende forsøk på å finne fram til noe som samlet fagfeller, på tvers av ulike teoretiske, metodiske og empiriske ståsteder. De uttrykte et ønske om å finne et minste felles multiplum, en ambisjon om å finne et sett med normer som skulle gjelde for hele faget. Slik fikk den skarpe uenigheten som funksjon at den nærmest insisterte på et fellesskap og en målsetting om å finne felles normer i lauget.

Et internasjonalt eller nasjonalt rettet tidsskrift?

I 2002 tok Odd-Bjørn Fure over som hovedredaktør. I et «manifest» til abonnentene varslet han en fornying av tidsskriftets profil. Internasjonalisering og den nære fortida skulle få større plass. Synteseorienterte artikler skulle prioriteres, og dialogen med et internasjonalt forskersamfunn ble trukket fram som viktig. Faglig debatt ble derimot ikke nevnt.⁵⁰ Redaksjonens presentasjon av artiklene i hvert nummer forsvant. Men Fures program ser ikke ut til å ha særlig gjennomslagskraft på stofftilgangen og redigeringen av tidsskriftet. Debattinnleggene fortsatte i all hovedsak som før, selv om det nå var enkelte numre uten en egen debattseksjon.

Allerede i 2005 ble Odd-Bjørn Fure erstattet av Øystein Rian som redaktør. Den nye redaksjonen kom med en programerklæring i direkte opposisjon til Fures: «Et nasjonalt historisk tidsskrift skal favne bredt, men samtidig bør det ha en kjerne. Bortsett fra språket, må den være alle sider ved landets historie.» Den inneholdt også en argumentasjon for å dyrke den faglige debatten:

Men god historie kan det bare bli dersom vi selv fullt og helt står inne for det vi skriver. Det er vår plikt å vise leserne at det er viktig og at vi har strevd etter å gi vederheftige analyser av emnene våre. Da kommer vi ofte i opposisjon til tidligere framstillinger og tolkninger. Historiefaget er fullt av kontroverser, og de kan lett villede utøverne av faget til hovmod: 'Vi alene vide!' Et tradisjonsrikt tidsskrift hjelper oss til å sette feidene og paradigmene i perspektiv – det kan gjøre oss litt klokere i vår ubrutte vandring mot stadig ny forskning, som svært sjelden skjer på helt ny grunn.⁵¹

Samtidig oppfordret den nye redaksjonen til å sende inn artikler og bokmeldinger, mens debattinnlegg ikke ble nevnt. Redaksjonen pekte også på det nye regelverket og innføringen av tellekanter. Prinsipielt var den ikke glad i denne typen føringer, men syntes likevel at det brakte noe godt med seg at det nå ble meritterende å skrive artikler for *Historisk tidsskrift*.

Redaksjonens presentasjon av bidragene ble gjeninnført, og debattaspektet ved artiklene ble ved noen anledninger understreket også nå. Debattseksjonen var samtidig levende med mange innlegg. Da denne redaksjonen sa takk for seg i 2009, kunne den oppsummere at den hadde «forsvara HTs plass som vitskapleg tidsskrift i ei tid då nedvurderinga av nasjonale vitskaplege tidsskrift truga HT med ei farleg svekking av status og prestisje». Redaksjonen hadde også prioritert bokmeldingene; særlig hadde de ønsket å løfte fram norske historie-

50. Fure, Forland & Bjørkelo 2002.

51. Redaksjonen 2005: 3–4.

verk som kunne komme i skyggen. «Og med det har vi òg gått inn for å gi ein impuls til meir fagdebatt og til integrasjon av ulike historikarmiljø, som gjennom dette stoffet har fått sjansen til å få auga opp for kvarandre.» Videre framholdt redaksjonen «at det ligg i fagets natur at mykje er gjenstand for ulike tolkingar og at det derfor kan bli diskutert. Følgjeleg har vi opna for svar på og debatt om artiklar og bokmeldingar i større grad enn vanleg. Men spalteplassen er knapp, tilgangen på stoff er stor, og vi har måtta administrere debattane slik at sluttstrek har blitt sett tidleg». ⁵²

2010-tallet: Færre debattinnlegg – manglende tilgang?

Den nye redaksjonen, som var plassert i Trondheim, tok over i 2010, under ledelse av Ida Bull som den første kvinnelige hovedredaktøren. Som den forrige framholdt også denne redaksjonen ansvaret for «norsk historisk forskning og forskning med relevans for norsk historie». Og vidare:

Historisk tidsskrift tar mål av seg til først og fremst å være en kanal for presentasjon av forskningsartikler om eller med tilknytning til norsk historie. [...] Dette kan gjerne skje gjennom historieteoretiske, historiografiske eller empiriske artikler i *Historisk tidsskrift*, gjennom diskusjonsinnlegg eller gjennom bokmeldinger. [...] Ambisjonen er at *Historisk tidsskrift* skal bidra til å utvikle norsk historieforskning gjennom kritisk selvrefleksjon. ⁵³

Forordene med presentasjon av artiklene fortsatte, og diskusjonsaspektet ble fremdeles understreket. Minst to ganger er HIFO-prisen for nyskapende innlegg i HT blitt gitt til debattinnlegg, men samtidig var det også enkelte nummer uten egen debattseksjon.

Ved neste redaktørskifte, i 2015, var redaksjonen tilbake i Tromsø, med Narve Fulsås som redaktør. Ingen store omlegginger ble varslet, og prioriteringen av norsk historie på norsk språk sto ved lag. Med bakgrunn i evalueringen av historiefaget skrev redaksjonen: «Skal vi formulere ein sjølvstendig ambisjon, så må det vere eit ynskje om å vere med å fremje den historiografiske og teoretiske refleksjonen i faget.» Den etterlyste artikler «som gjer opp forskingsstatus på sentrale område eller som introduserer nye historiefaglege tendensar og retningar». ⁵⁴

Men det ble færre debattartikler i årene som fulgte, selv om enkelte numre var dominert av «historiografi og teori/metode-debatt». Det var også debattbolker knyttet til bokutgivelser og aktuelle historierelaterte begivenheter, for eksempel om krigsdekorasjoner. Da redaksjonen gikk av i 2018, tok den opp ambisjonen om teoretisk debatt og fortalte at den hadde bestilt flere slike innlegg. ⁵⁵

Dagens redaksjon, som tok over i 2019 med Frode Ulvund som hovedredaktør, har holdt fram den samme linjen som forgjengerne. Samtidig ble historiefagets samfunnsrelevans understreket, ved at det skulle «bidra til ei informert og kritisk tilnærming til historieforteljingar i samfunnsdebatten». Det var med andre ord ikke den interne faglige debatten som ble trukket fram, men samfunnsdebattene. Redaksjonen hadde også som ambisjon å endre den skjeve kjønnsbalansen blant tidsskriftets bidragsytere. ⁵⁶ I de følgende numrene var det

52. Redaksjonen 2009: 563.

53. Redaksjonen 2010: 3.

54. Redaksjonen 2015.

55. Fulsås 2018.

56. Redaksjonen 2019.

noe debatt, men ikke mye. Et unntak var den såkalte Tvedt-debatten i 2019–20, som fulgte i kjølvannet av Terje Tvedts *Det internasjonale gjennombrudd* fra 2017.⁵⁷

Hvis HT skulle tatt opp i seg, speilet og gitt perspektiver til pågående samfunnsdebatter – på samme måten som på 1970-tallet – mener vi det særlig er to temaer som utmerker seg: diskusjonene rundt «#metoo» og avkolonialisering / Black Lives Matter. Begge har relevans for akademia og historieforskningen, den første som en forlengelse av kjønnsdebattene, den siste gjennom å stille spørsmål ved akademia som de hvites arena og påstandene om implisitt rasistisk kunnskap. Disse samfunnsdebattene har elementer i seg som kunne gitt dem et paradigmatisk uttrykk også i faglig sammenheng.

På tross av ambisjonene til redaksjonene utover på 2010-tallet, ser det ut til at det ble færre debattinnlegg. Det kan også se ut som om redaksjonene i større grad publiserte debatter som var bestilt eller hentet fra seminarer. Dette var heller ingen ukjent praksis tidligere, men under debattens storhetstid på 1970-tallet og fra slutten av 1990-tallet var dette som et supplement til en aktiv debattseksjon. Det kan også virke som om flere artikler ble mindre diskuterende, selv om det fremdeles ble publisert klart diskuterende artikler også. Det er mulig å se dette i sammenheng med en utvikling der prestisje og publiseringspoeng i økende grad har gjort det viktig med poenggivende artikler og internasjonal publisering.

Tre debatter – en sammenligning

Vi har valgt å konsentrere oss om tre – og en halv – diskusjon som har vært viktig i *HT* i etterkrigstida, i den forstand at de har vært bindestreksovergripende debatter som har angått hele historikerlauget: marxismedebatten på 1970-tallet, kjønnshistoriedebatten tiåret etterpå og sannhetsdebatten rundt 2000-årsskiftet. Hva har vært likheter og forskjeller mellom dem? Marxisme- og kjønnsdebatten sto i en forbindelseslinje med hendelser og diskusjoner som foregikk utenfor akademia. I marxismedebatten var dette tydeligst. Der speilet historiefaget i stor grad tidsånden med ungdomsopprør og den politiske venstresidas sterke posisjon. Sannhetsdebatten, derimot, var en tydeligere vitenskapsintern diskusjon, uten klare referanser til hendelser i verden utenfor universitets- og høyskolesektoren. Den kvinnehistoriske debatten sto i en mellomposisjon. Kvinnehistorias framvekst hadde hatt klare bånd til kvinnebevegelsen, men *HT*-debatten som sådan var ikke foranlediget av hendelser i politikk eller samfunnsliv.

En likhet mellom marxisme- og sannhetsdebatten er at begge hadde sammenheng med framveksten av en ny generasjon historikere; de var uttrykk for at det var en generasjonsendring på gang. Ottar Dahl tolket i 1970 de ulike faglige stridighetene innenfor historiefaget som uttrykk for at nye forskningsgenerasjoner vokste fram med en form for regelmessighet. Som vi har sett, forutså han det nymarxistiske oppgjøret på 1970-tallet med bakgrunn i en ny generasjon. Med et voksende fagmiljø vil det være vanskelig på samme måte å finne klare, avgrensede generasjoner i senere tid. Men både på 1970- og 1990/2000-tallet hadde store studentkull nådd voksen alder og fått fotfeste i universitetssystemet. De spørsmålene de satte på dagsordenen, møtte ulik resonansbunn i de etablerte miljøene: Marxisme-debatten var gammel og velkjent blant historikere, selv om den nå var iført en ny drakt. Her kunne etablerte historikere kaste seg inn i debatten; den oppsto ikke i et tradisjonstomt rom. Sannhetsdebatten var imidlertid truende ved at den utfordret grunnlagsteoretiske spørsmål i forskningen, og det på måter som i mindre grad hadde interne støttespillere blant de etab-

57. Tvedt 2017.

lerte. I Erling Sandmo fant kritikerne en faglig styrke som de kunne samle og kanalisere et større oppgjør mot. Han ble lynavlederen i et faglig tordenvær.

Kvinnehistorien kan ikke på samme måten ses som et generasjonsoppgjør. Da Ottar Dahl initierte debatten i 1985, hadde kvinnehistorie etablert en viss posisjon, med forskere som begynte å ha erfaring og fartstid, og med egne forskningssentre in spe. At den kom *da* og ikke tidligere, kan ses som et uttrykk for at kvinnehistorie først nå hadde fått en såpass solid posisjon at den var verdt å gi oppmerksomhet, også innenfor «mainstream» historie. Uansett kan diskusjonen i dette tilfellet i større grad ses som relatert til *forskningsfelt* – og kjønn – enn til alder og generasjon.

Felles for marxisme- og sannhetsdebatten er at de i stor grad ble ført av mannlige historikere fra Blindern. Mannsdominansen i historiefaget er stor. Det er et vedvarende problem som gjenspeiler seg også i HTs spalter.⁵⁸ Likevel kan det synes som at debattstoffet i tidsskriftet er mer mannsdominert enn i HT-spaltene og faget ellers. Med enkelte unntak har kvinner i stor grad vært fraværende, sett bort fra debatten om kvinne- og kjønns historie.

I alle de tre debattene har den geografiske dimensjonen dessuten vært temmelig skjev. Hvis vi forfølger tesen om at diskusjon former fellesskap og konstituerer grenser, er det verdt å merke seg hvordan limet i lauset er skapt av et relativt snevert miljø. Det er dette miljøet som har lagt premissene for å konstituere en opplevelse av «oss» gjennom fagoffentlig debatt. Da er det et tankekors at Blindern-historikerne i de siste årene i en viss grad har forsvunnet fra HT. «UiOs eksodus», kaller Narve Fulsås det, og forklarer det med tellekantsystemet og sterke forventninger om internasjonalisering. Historikere ved UiO har altså gått fra å dominere tidsskriftet til å bli mindre synlige.⁵⁹ Det har også sammenheng med at det er blitt flere læresteder, og at historikere finnes på mange andre arenaer enn på universitetene. Til sammen har disse forholdene hatt betydning for faglige debatter i HT og deres funksjon som laugsbasert sammenbinding.

Hvis vi følger grunntesen vår videre, kan vi ved hjelp av våre eksempler si at mannlige historikere fra Blindern har ledet an eller i alle fall bidratt i inkluderinga av henholdsvis yngre generasjoner og av kvinnehistorie som eget fagfelt. Det har skjedd til tross for at grensesetting og markering av avstand kan ha vært hensikten til debattantene. Historiefaget har ingen eksklusiv yrkesrett eller laugsbeskyttelse, men er åpent og mangfoldig. Nettopp de porøse grensene kan ha gjort den faglige grensesettinga viktig, med strenge og sterke grensevoktere. Her ligger det en tvetydighet eller dobbelthet: Det å si at noen ikke hører hjemme, er også en måte å inkludere på. Å ta opp kvinnehistorie til debatt fungerte ikke bare ekskluderende, men ble også en måte å anerkjenne fagfeltet på. Å diskutere marxisme og sannhet var måter å erkjenne og understreke problematikkenes faglige betydning på.

Slike prosesser har kanskje bidratt til at historiefaget har vært noenlunde samlet, til tross for ulike faglige retninger, forskjellig tidsmessig fokus og flere teoretiske tilnærminger. Det har vært et mangfold uten fragmentering, som Jan Heiret og Teemu Ryymin sier det i boka *Fortalt fortid*.⁶⁰ Jan Eivind Myhre uttrykte noe av det samme da han bejublet mangfoldet, «forutsatt at det finnes reell kommunikasjon».⁶¹ Det norske historiefaget opplevde i liten grad splittede miljøer, med egne konferanser, tidsskrifter og så videre. Faget har likevel ikke vært preget av en konsensusorientert kultur – tvert imot: Det har vært heftige debatter. En

58. Banik mfl. 2018; Hagemann 2019.

59. Fulsås 2019.

60. Heiret & Ryymin 2013: 352.

61. Myhre 2009: 50.

tolkning kan være at disse debattene ikke har gått over en grense, men i stedet har bidratt til å skape et faglig fellesskap. Ifølge Heiret og Ryymin har den historiske fortellinga hatt en slik sammenbindende funksjon. Den har etablert og opprettholdt en enhet i historiefaget.⁶² Leidulf Melve, derimot, har pekt på kildene og kildekritikkens betydning som faglig lim.⁶³ Vi spør her om ikke de faginterne, faglig baserte debattene i HT har hatt en tilsvarende rolle.

Det åpner for spørsmålet om debattene har vært utviklende for faget. Har de bidratt til «forskningens egen trivsel», for å bruke Seips håpefulle ord fra 1951? Dette er det naturligvis vanskelig å si noe absolutt om. For de debattene vi har sett nærmere på, må likevel svaret bli positivt. De har alle fungert som viktige referansepunkter senere og på et vis definert områdene som er behandlet. I dag gjelder dette likevel kanskje i minst grad marxisme-debatten på 1970-tallet. Mer enn de andre var denne debatten nært knyttet til 1970-tallets radikale opprør. Derimot må den eneste debatten med et realhistorisk innhold som vi så vidt har vært innom, diskusjonen om rettsstaten, sies å ha hatt stor betydning for forståelsen av norsk 1800-tall. Samtidig gjenåpnet den også rommet for å se politikken som normstyrt og ikke bare interessebasert. Slik pekte den framover mot den språklige vendingen i faget. Det gjorde i aller høyeste grad også kvinnehistoriedebatten. Sannhetsdebatten fra årtusenskiftet satte også spor, men en av debattens antipoder, Erling Sandmo, oppsummerte noen år senere at de fundamentale spørsmålene som debatten hadde reist, bare i liten grad hadde fått betydning for historiefagets utvikling. Synspunktene var derimot blitt annammet på en overfladisk måte og blitt inkorporert i historikerens verktøykasse uten den faglige reorientering som synspunktene krevde.⁶⁴ Det reiser spørsmålet om vekten på debattenes integrerende betydning kan ha blitt for stor.

Alle debattene vi har sett nærmere på, har også foregått i fora utenfor HT. De fleste har hatt sin start et annet sted og er først etter en stund blitt tatt opp av tidsskriftet. Det har trolig sammenheng med debattenes innhold og forbindelse med større samfunnsmessige bevegelser. Et kort blikk på andre, mer faginterne debatter viser et annet bilde, der HT har vært organet der disse debattene både har startet og utspilt seg. Men dette kan likevel tyde på en viss forsiktighet og treghet i HTs debattpolitikk. Om dette er intendert av de ulike redaksjonene, skal være usagt. Det kan like gjerne være et utslag av at tidsskriftet ikke har framstått som et organ for de mer spontane meningsutvekslingene – til det er trykkesida for lang. Dessuten: Det hviler tross alt en viss konservativ dâm over et nasjonalt historisk tidsskrift.

Det fagfeltet som kom nærmest å ha en egen posisjon på sidelinja, var kanskje kvinnehistorien. Gjennom sin tverrfaglighet, sine egne fagtidsskrifter og sin organisering i egne sentre sto dette miljøet lenge halvt innenfor og halvt utenfor «mainstream» historie. Da kvinnehistoriedebatten gikk i HT på 1980-tallet, hadde de kvinne- og kjønnshistoriske diskusjonene foregått i andre fora en stund, men de innbefattet ikke laugets som helhet. Med kjønnsdebattens inntog i HTs spalter ble kvinnehistorie for alvor en anerkjent del av historikerfellesskapet.

Men har virkelig den faglige diskusjonen vært så sammenvevende og konstituerende for historikerlauget som vårt postulat i denne artikkelens innledning tilsier? George Lakoff og Mark Johnson sier det vakkert i boka *Hverdagslivets metaforer*. Diskusjon er ikke krig, det

62. Heiret & Ryymin 2013: 352.

63. Melve 2018: 213.

64. Sandmo 2010.

er dans.⁶⁵ Vi vil gjerne tro på dette, men av og til holder det hardt. På et institusjonelt nivå er vår påstand at debattene – våre eksempler, men også andre – har fungert som laugslim. På et individuelt nivå, derimot, mener vi at fagets debattklima og -tradisjoner kan ha skapt mange sår og følelse av utenforskap. Kanskje er det utfordringer å ta med videre?

Litteratur

- Banik, V.K., m.fl. (2018). Herrenes historie, igjen? *Historikeren*, (1), 6–10.
- Blom, G.A. (1974). [Bokanmeldelse av «Jag Giver Dig Min Dotter» av Lizzie Carlsson]. *Historisk tidsskrift*, 53(2), 200–202.
- Blom, I. (1976). Historiske fag. I *Kvinneaspekter i humanistisk forskning*. Oslo: Norges almenvitenskaplige forskningsråd.
- Blom, I. (1977). Kvinnehistorie som forskningsområde. I I. Blom & G. Hagemann (red.), *Kvinner selv... Sju bidrag til norsk kvinnehistorie* (s. 11–21). Oslo: Aschehoug.
- Blom, I. (1985). Kvinnehistorie – ledd i historieforskningen og ledd i kvinneforskningen. *Historisk tidsskrift*, 64(4), 414–424.
- Dahl, O. (red.). (1970a). Innledning. I *Hundre års historisk forskning* (s. 9–18). Oslo, Bergen, Trondheim: Universitetsforlaget.
- Dahl, O. (1970b). *Norsk historieforskning i 19. og 20. århundre*. Oslo, Bergen, Tromsø: Universitetsforlaget.
- Dahl, O. (1985). «Kvinnehistorie». Kategorihistorie eller samfunnshistorie. *Historisk tidsskrift*, 64(3), 262–274.
- Dahl, O. (1986). Kvinnehistorie. *Historisk tidsskrift*, 65(1), 35–38.
- Dahl, O. (1999). Om «sannhet» i historien. *Historisk tidsskrift*, 78(3), 365–374.
- EGGE, Å. (1974). Empirisme eller marxisme. *Historisk tidsskrift*, 53(3), 332–352.
- Fuglum, P., Imsen, S., & Stang, G. (1997). Takk for oss. *Historisk tidsskrift*, 76(1), 1.
- Fulsås, N. (2018). Forord. *Historisk tidsskrift*, 97(4), 295–296. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2018-04-01>
- Fulsås, N. (2019). Framtida til Historisk tidsskrift. *Historisk tidsskrift*, 98(4), 340–344. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2019-04-05>
- Fure, O.-B., Forland, A., & Bjørkelo, A. (2002). Til Historisk Tidsskrifts abonnenter. *Historisk tidsskrift*, 81(2–3), 169–172.
- Førland, T.E. (2000a). Det er ikke sant alt som glimrer. En kritikk av forestillingen om situerte sannheter og moralens primat. *Historisk Tidsskrift*, 79(1), 100–117.
- Førland, T.E. (2000b). Ekte poststrukturalister bryr seg ikke om virkeligheten. Gjensvar til Erling Sandmo om sannhet og kulturhistorie. *Historisk tidsskrift*, 79(4), 509–521.
- Førland, T.E. (2019). Sannhetsdebatten? Pytt. *Fortid. Studentenes historietidsskrift*.
- Gullestad, M. (1989). *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hagemann, G. (1986). Kvinnehistorie – faglig blindspor eller fruktbar disiplin? *Historisk tidsskrift*, 65(3), 343–360.
- Hagemann, G. (2019). «Historikernes rikssamling»? Om historievitenskapens organisering og fagoffentlighet fra 1980-tallet til i dag. *Historisk tidsskrift*, 98(2), 112–129. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2019-02-02>
- Hansen, L.I. (1974). Historisk materialisme og norsk middelalder. Svar til Kåre Lunden. *Historisk tidsskrift*, 53(3), 288–304.

65. Lakoff & Johnson 2003: 8.

- Heiret, J., & Ryymin, T. (2013). Konklusjon. I J. Heiret, T. Ryymin & S.A. Skålevåg (red.), *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970* (s. 339–354). Oslo: Pax.
- Hunt, L. (red.). (1989). *The New Cultural History*. Berkeley og Los Angeles: University of California Press.
- Iddeng, J.W., & Jølstad, A. (2000). En hensynsfull kritiker? Et robust offer? *HIFO-nytt*, (2).
- Imsen, S. (1998). Kunsten å konstruere. Noen kritiske merknader til Erling Sandmos avhandling «Slagsbrødre. En studie av vold i to norske regioner i tiden fram mot eneveldet». *Historisk tidsskrift*, 77(4), 481–501.
- Johansen, A. (2003). *Samtalens tynne tråd. Skriveerfaringer*. Oslo: Spartacus.
- Johansen, A. (2019). *Komme til orde. Politisk kommunikasjon 1814–1913*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjeldstadli, K. (1999). I hvilken forstand kan vi snakke om sannhet i historie? *Historisk Tidsskrift*, 78(3), 375–386.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Hverdagslivets metaforer. Fornuft, følelser og menneskehjernen*. Oslo: Pax.
- Lunden, K. (1973). Den materialistiske historieoppfatninga, konfrontert med sosiale endringar i Noreg i tidleg mellomalder. *Historisk tidsskrift*, 52(3), 247–260.
- Lunden, K. (1974). Duplikk til Lars Ivar Hansen. *Historisk tidsskrift*, 53(3), 305–310.
- Lunden, K. (1999). Form og substans i historisk ordskifte. *HIFO-nytt*, (3), 31–36.
- Maurseth, P. (1981). Embetsmannsstat og rettsstat. Teorien om «politikkenes opphevelse» og politisk handling i tiårene etter 1814. *Historisk tidsskrift*, 60(2), 160–179.
- Melve, L. (2018). Kilder, kildekritikk og historieskrivingens vitenskapelighet – noen historiske eksempler. I L. Melve & T. Ryymin (red.), *Historikernes arbeidsmåter* (s. 200–214). Oslo: Universitetsforlaget.
- Myhre, J.E. (2009). *Mange veier til historien*. Oslo: Unipub.
- Niemi, E. (1997). Fra redaksjonen. *Historisk tidsskrift*, 76(2), 177–178.
- Niemi, E. (1999). Fra redaksjonen. *Historisk tidsskrift*, 78(1), 1–2.
- Redaksjonen. (1985): Ny redaksjon. *Historisk tidsskrift*, 64(1), 1.
- Redaksjonen. (1992a). Forord. *Historisk tidsskrift*, 71(1), 1–2.
- Redaksjonen. (1992b). Forord. *Historisk tidsskrift*, 71(2), 121–122.
- Redaksjonen. (2005). *Historisk tidsskrift mellom fortid og framtid*. *Historisk tidsskrift*, 84(1), 3–9. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2944-2005-01-01>
- Redaksjonen. (2009). Takk for oss. *Historisk tidsskrift*, 88(4), 563–564. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2944-2009-04-01>
- Redaksjonen. (2010). Redaksjonelt: Historiefagets utfordringer og historisk tidsskrifts framtid. *Historisk tidsskrift*, 89 (1), 3-7. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2944-2010-01-01>
- Redaksjonen. (2015). Forord. *Historisk tidsskrift*, 94(1), 3–6. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2944-2015-01-01>
- Redaksjonen. (2019). Forord. *Historisk tidsskrift*, 98(1), 4–7. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2019-01-01>
- Ryymin, T., Andresen, A., Heiret, J., & Melve, L. (2019). Hovedtendenser i norsk historievitenskap 1969–2015 belyst gjennom doktoravhandlingar. *Historisk tidsskrift*, 98(2), 130–166. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2019-02-03>
- Sandmo, E. (1998). *Slagsbrødre. En studie av vold i to norske regioner i tiden fram til eneveldet* (dr.art.-avhandling, Universitetet i Oslo).
- Sandmo, E. (1999a). Kunsten å diskutere. Svar til Steinar Imsen. *Historisk tidsskrift*, 78(1), 96–110.
- Sandmo, E. (1999b). Mer eller mindre sannhet. *Historisk tidsskrift*, 78(3), 387–399.
- Sandmo, E. (2000). Historie som fasit. Et svar til Kåre Tønnesson og Tor Egil Førland. *Historisk tidsskrift*, 79(3), 403–419.

- Sandmo, E. (2001). Sannhetens historie. En avsluttende bemerkning. *Historisk tidsskrift*, 80(1), 123–129.
- Sandmo, E. (2009). Fortid, fakta, fiksjon. Om tekst og politikk i historieskrivningen. *Prosa*, 15(5), 6–13.
- Sandmo, E. (2010). Fra kvinne- til kjønns historie – og tilbake? Om kjønnsperspektivets betydning i det norske historiefaget. *Fortid. Historiestudentenes tidsskrift*, (7). https://www.fortid.no/tidsskrift/fortid_1001.pdf
- Sandmo, E. (2019). Sannhetsdebatten? Sukk. *Fortid. Studentenes historietidsskrift*.
- Schrumpf, E. (1999). Debattkulturen i historiefaget. *HIFO-nytt*, (2), 11–13.
- Scocozza, B., Elster, J., & Helle, K. (1972). Marxisme og historieforskning. *Historisk tidsskrift*, 51(4), 428–437.
- Seip, J.A. (1940). Problemer og metode i norsk middelalderforskning. *Historisk Tidsskrift*, 32, 49–133.
- Seip, J.A. (1951). [Svar til Arne Odd Johnsen]. *Historisk Tidsskrift 1949–1951*, 35, 512–514.
- Seip, J.A. (1980). *Dyd og nødvendighet*. Oslo: Gyldendal.
- Sejersted, F. (1978). Rettsstaten og den selvdestruerende makt. Noen refleksjoner over det 19. århundres embetsmannsstat. I R. Slagstad (red.), *Om staten* (s. 46–84). Oslo: Pax.
- Sejersted, F. (1979). Demokrati og rettsstat. *Historisk tidsskrift*, 58(1), 1–42.
- Sejersted, F. (1981). Teorien om politikken opphevelse. Svar til Per Maurseth og Jens Arup Seip. *Historisk tidsskrift*, 60(3), 306–323.
- Sejersted, F. (1989). Norsk historisk forskning ved inngangen til 1990-årene. *Historisk tidsskrift*, 68(4), 395–411.
- Skålevåg, S.A. (2012). Linjer i historieskrivingas historie. I A. Andresen, S. Rosland, T. Ryymin & S.A. Skålevåg (red.), *Å gripe fortida. Innføring i historisk forståing og metode* (s.160–211). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Slottemo, H.G. (2012). Framstilling, form og formidling. Historikerne i samfunnsdebatten. *Historikeren*, (1), 26–33.
- Thue, F. (2016). Å bemektige seg fortiden – Jens Arup Seips metodologiske modernisme. *Historisk tidsskrift*, 95(1), 97–131. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2016-01-05>
- Tvedt, T. (2017). *Det internasjonale gjennombruddet. Fra 'ettpartistat' til flerkulturell stat*. Oslo: Dreyer.
- Tønnesson, K. (2000). Om «det samme». Virkelighetsoppfatning og sannhet. *Historisk tidsskrift*, 79(1), 96–99.
- Tønnesson, K. (2001). Sluttbemerkninger om bruken av ordet «sannhet». Og om lesning av et debattinnlegg som kildestykke. *Historisk tidsskrift*, 80(1), 119–121.
- Ørebeck, P. (1982). 1814, rettsstat og demokrati. *Historisk tidsskrift*, 61(1), 46–51.
- Østberg, K. (1999). Den følsomme råtass (En apologi for den androgyne syntese). *HIFO-nytt*, (4).
- Österberg, E. (1985). Några krumelurer til Ottar Dahls inlägg om kvinnohistoria. *Historisk tidsskrift*, 64(4), 425–429.